

TUNNUSTUKSET

KIRKKOISÄ AUGUSTINUS - LUTHER - DONATOLAISET

Luterilaisuuden juurille

Nykyisyyttä ei voi ymmärtää ilman menneisyyttä. Historia auttaa tämän päivän ymmärtämisessä. Siitä huolimatta, että luterilaisuus merkitsi irtiotta katolisuudesta, se ei suinkaan ole siitä absoluuttisen puhdas.

On sinisilmäistä ajatella, että kaikki luterilaisuudessa nousee Yksin Raamattu-perustalta.

Päinvastoin siitä on löydettävissä kosolti "katolista kamaa". Tämän paljastaa historian tutkimus.

Paljastuu mm. että **näillä kirkkoilla on yhteinen isä, kirkkoisä Augustinus.**

Tämä kirkkoisä yhdistää tehokkaasti nämä riitapukarit. Augustinukselta siis löytyvät avaimet molempien kirkkojen ymmärtämiseen.

AUGUSTINUS AURELIUS (354-430)

Augustinus syntyi 13.11.354 pohjoisafrikkalaisessa, Numidian provinssiin kuuluneessa kaupungissa, Thagastessa. Augustinus rakastui 19 vuotiaana Floria Aemiliaan (19), jonka kanssa hän jakoi vuoteensa yli 12 vuotta.

Heille syntyi poika Adeodatus, joka kuoli 16 vuotiaana.

Augustinuksen teologia ja ideologia - ja osittain myös elämäkerta tulee esille hänen kirjassaan TUNNUSTUKSET. Tuo klassikko, jonka **Simo Kiviranta on toimittanut**, kertoo nuoren Augustinuksen ajatuksista ja pohdinnoista.

Augustinus oli syvälinen mietiskelijä. Välistä tuntuu, ettei tavallinen Matti Meikäläinen pysty häntä seuraamaan suunnattomiin korkeuksiin - tai pohjattomiin syvyyksiin. Pikkututarkkaa pohdiskelua, johon tämän päivän pintaliitäjän ei välttämättä ole helppoa saada otetta. Edelleen Augustinukselle (samoin kuin monelle muulle kirkkoisälle) oli ominaista karu **askeettisuus**, joka joskus näytti saavan jopa harhaisia ja sairaloisia piirteitä.

Itselleni jää suureksi kysymysmerkiksi mikä on saanut Simo Kivirannan, joka on arvostettu yli rajojen, ihastumaan siinä määrin Augustinukseen, että lähti toimittamaan ko. kirjaa. Ehkäpä suhde on syntynyt nimenomaan Lutherin kautta. Kuitenkin on outoa, jos Kiviranta oppineena miehenä ei ole vaivautunut alkulähteille. Toisaalta tämä ongelma saattaa olla yleinen yleensäkin Lutherin nimiin vannovien joukossa - alkulähteille ei vaivauduta menemään. Lutherista on muotoutunut "paavi". Simo Kiviranta tunnettiin perusteellisena tutkijana. Kuinka hän sortui Augustinus-mannekiiniksi? Eikö hän koskaan tutkinut (halunnut tutkia) Augustinuksen taustoja? Kuinka rehellinen tutkija voi olla näin sinisilmäinen ja leväperäinen tutkimuksensa kohteen suhteen? Eikö Kiviranta koskaan pystynyt peilaamaan kirkkoisä Augustinusta hänen elämänsä ja teologiaansa Raamatulla?

Kirkkoisän rakkauselämä

Ken haluaa saada Augustinuksesta kattavan kokonaiskuvan, hänen tulee ehdottomasti tutustua myös Augustinuksen rakkauselämään. Tämä tapahtuu parhaiten hänen rakastettunsa (ja ex-vaimonsa) Floria Aemilian kirjeiden välityksellä, jotka on koottu norjalaisen **Jostein Gaarderin toimesta kirjaksi VITA BREVIS**. On sykkähdyttävää ja suorastaan sydäntä raastavaa lukea petetyn vaimon purkauksia yli 1500-vuoden takaa. **Tunnustuksia ja Vita brevis pitäisi välttämättä lukea rinnakkain.** Vita brevisin aitoudesta ei olla aivan varmoja, mutta hämmästyttävän todenperäiseltä se vaikuttaa.

Ex-vaimo laittaa kirkkoisän uskon ja mielenrauhan kovalle koetukselle muistuttaessaan kipeistä yhteiseen rakkauselämään liittyvistä asioista. Tosin ei olla varmoja, saiko Augustinus koskaan luettavakseen Vita brevisiä.

On huomattava, että aivan ilmeisesti ainakin osittain äitinsä **Monican** painostuksesta Augustinus hylkäsi nuoruuden rakastettunsa.

"Puolentoista vuoden kuluttua meillä oli yhteinen poika, emmekä hylänneet toisiamme ennen kuin Monica ja Siveys erottivat meidät toisistamme väkisin ja jättivät molempien sydämeen vertavuotavan haavan" (Vita brevis, s.77).

Toki taustalla oli myös asketismi; Aurelius vaihtoi Floria Aemilian SIVEYTEEN. Florian ilmaisua käyttäksimme Augustinus vaihtoi Florian "taivaalliseen morsiameseen". Tästä Floria suomii Augustinusta suomimasta päästyäänkin.

Varmasti Augustinuksen nuoruuden rakastettu oli hänelle piikkinä lihassa koko elämänsä ajan. On helppo ajatella, että jos Augustinus sai Florian kirjeen, se merkitsi hänelle "veitsen kääntämistä avoimessa haavassa". Augustinus tunnustaa, että tämä suhde jäi hänen ainaiseksi seuralaisekseen - ja painajaisekseen. Siitä jäi hänen sieluunsa kesto-trauma. *"haava.ei parantunut vaan.alkoi.märkiä"* (Vita brevis, s.23).

"Rooman piispa Leo salli 400-luvun puolivälissä kristittyjen miesten pitää rakastajattaria ja kehotti heitä luopumaan näistä ennen avioitumistaan. Rakastajattaren hylkäämistä avioliiton takia ei pidetty edes varsinaisena avioerona vaan pikemminkin osoituksena miehen korkeasta moraalista" (Vita brevis, Jostein Gaarder).

Kun Augustinus kuitenkin asettui tätä näkemystä vastaan ajateltiin, että tähän olisi vaikuttanut Floria-tragedia. Tämä myös puhuisi sen puolesta, että Augustinus olisi saanut Florian kirjeen.

Luther ja Augustinus

Kirkkoisä Augustinus on vaikuttanut katoliseen kirkkoon niin paljon, että häntä voidaan pitää tämän **kirkon isänä**. Kun Luther pitkälti omaksui Augustinuksen teologian, hänestä tuli näin **myös luterilaisen kirkon isä**. Augustinus loi opin koko maailman käsittävästä Jumalan valtakunnasta; kaikki kansalaiset ovat kasteessa liittyneet Jumalan valtakuntaan. Yhteiskunta on alistainen kirkolle. Tästä opista versoi kansankirkkoideologia. Augustinus taisteli kansankirkkoaatetta vastustavia donatolaisia vastaan - hän oli donatolaisten päävastustaja. Luther seurasi tässä taistelussa Augustinuksen jalanjälkiä. Seuraavassa tarkemmin donatolaisesta teologiasta, joka ei liene laajemmalti tunnettu - muutoin kuin harhaoppina. Samalla tutustumme myös kirkkoisä Augustinuksen vähemmän esillä olleisiin (pimeisiin) puoliin.

DONATOLAISET

KIRKKOHISTORIA:

"Donatolainen skisma. Kirkon muuttuessa valtionkirkoksi monet kristityt olivat tyytymättömiä tähän kehitykseen. He halusivat säilyttää kirkon uskovien suljettuna yhteytenä, johon saisi kuulua vain pyhää elämää eläviä jäseniä. Tältä pohjalta syntyi Pohjois-Afrikassa ankaraa kirkkokuria vaativa donatolaisuus, joka sai nimensä johtajastaan Donatuksesta. Kirkko hylkäsi donatolaisten mielipiteet. Jumalan asettamana pelastuslaitoksena se tahtoi työskennellä sekä hyvien että pahojen keskuudessa ja suoda molemmille

pelastumisen mahdollisuuden. Keisari Konstantinuksen tahtoessa pakottaa donatolaisia yhtymään yleiseen kirkkoon nämä vastustivat keisarin käskyä, ja pakkotoimenpiteistä huolimatta he skismaattisena kirkkona säilyivät vuosisatoja. (Skismaattiseksi sanotaan kirkkokuntaa, jonka irtautumisen on aiheuttanut kirkon järjestystä, ei oppia koskeva erimielisyys.)" (Salomies-Tammisto, Kirkkohistorian oppikirja, s.26).

NÄIN LUTHER:

Hurmahenget tahtovat puhtaan seurakunnan

"Meidän Herramme vertaus (Matt. 13:47 - 56) taivasten valtakunnasta, joka on nuotan kaltainen, joka heitetään mereen ja kokoaa kaikenlaisia kaloja, tallettaa kristityille sen toivon, että vaikka heidän täytyy tässä elämässä sietää pahoja keskellään, saavat kuitenkin olla varmat siitä, että pahat vihdoin erotetaan heistä sinä päivänä; samoin kuin enkelit erottivat Sodoman asukkaat Lootista.

Ja tämä vertaus puhuu hurmahenkiä vastaan, jotka eivät tahdo sietää pahoja hurskaitten joukossa ja sen vuoksi tahtovat erottaa heidät joukostaan, ennenkuin viimeinen päivä tulee. Mutta tässä Kristus sanoo ensin, ettei tämä ero saa tapahtua ennenkuin viimeisenä päivänä, ja sitten, että se tapahtuu, ei ihmisten, vaan enkelien kautta. Sentähden ovat hurmahenget syypäät ilmeiseen julkeuteen kuten muinoin donatolaiset.

Kun emme tahdo sietää jumalattomia ja jumalattomuutta, on se meissä myötäsytynyt vika, joka johtuu perisyntistä. Me olemme heti valmiit rankaisemaan pahoja ja tuomitsemaan kaikkia, ja mielellämme me luulemme, että meillä on viisautta, vanhurskautta ja voimaa parantaa kaikki, aivan kuin olisimme muita viisaammat ja vanhurskaammat. Niinkuin fariseus, joka kiitti Jumalaa, ettei ollut niinkuin muut ihmiset, niin Donatuskin puolueineen tahtoi olla synnitön, ja Müntzer halusi hukuttaa kaikki jumalattomat. Tämä on rikan näkemistä veljen silmässä, vaikkei huomata malkaa omassa (Matt. 7:3).

Mutta tämä pahuus ei lopu ennen maailman loppua. Sellaisia ihmisiä on aina ollut ja tulee aina olemaan, jotka tahtovat poimia pois pahat kalat, ennenkuin nuotta on vedetty maalle, eivätkä he huomaa, että he ovat itse niitä pahoja kaloja, jotka joutuvat poisviskattaviksi. Jokainen tahtoo olla hurskas ja mestaroida toisia.

Hurmahenget vaativat synnitöntä seurakuntaa ja synnittömiä pyhiä. Ja kun niitä ei ole, he päättelevät näin: "Joko ei julisteta tosi sanaa, tai suullisesta sanasta ei ole mitään hyötyä." Mutta vertaus kylväjästä, joka meni siementään kylvämään, näyttää meille, että siemen todella tuottaa hedelmän, mutta vain hyvässä maassa. Näin on Jumalan sanankin: se tuottaa hedelmän vain hyvässä maassa. Tämä tulee meidän ottaa varteen, ettemme pahentuisi suureen laumaan, johon sana ei vaikuta. Ei kukaan usko, mitä suurmiehiäkin menee kadotukseen meidänkin aikanamme sen pahenuksen vuoksi, että luulottelevat, ettei seurakunnassa pidä ottaa huomioon muuta kuin sitä, mikä näyttää olevan sulaa pyhyyttä.

Emme saa masentua siitä, että moni, jopa useimmat ylenkatsovat sanan. Valittujen tähden meidän tulee saarnata ja ajatella sitä pientä jäännöstä (Room. 9:27), joka tulee autuaaksi; nuo toiset kaksikolmannesta meidän täytyy antaa mennä helvettiin. Elleivät kaikki ruhtinaat tahdo uskoa, uskoo kuitenkin jokunen; ellei kaikista talonpojista tule hurskaita ja jumalaapelkääväisiä, saamme tyytyä siihen, että kaksi tai kolme kääntyy, jos

vaikka useimmat oppineet lankeisivat, täytyy meidän iloita saadessamme pitää kaksi tai kolme.

Muiksi ei asia muutu, meidän on annettava orjantappuroiden, tien ja kivikon olla mitä ovat ja lohduttautua hyvällä maalla, joka ei kuitenkaan muutu orjantappuroiksi, tieksi ja kivikoksi, vaikka sen naapurit ovat sellaisia. On suureksi pahennukseksi, että niin monet ylenkatsovat sanan. Mutta on myös suuri jumalallinen lohdutus, että olemme täysin varmoja siitä, ettei työmme ole turha, niinkuin pyhä Paavali sanoo (1. Kor. 15:10). Sillä Jumalan sana ei palaja tyhjänä (Jes. 55:11), vaan on Jumalan voima itsekullekin uskovalle pelastukseksi (Room; 1:16), ja Pyhä Henki tulee kuitenkin sanan kautta pellon neljännekselle.

Mutta sinne, mihin hurmahenkien henki pyrkii, sinne en halua mielelläni joutua. Vanhurskas Jumala varjelkoon minua sellaisesta seurakunnasta, jossa ei ole muita kuin pyhiä! Tahdon pysyä siinä seurakunnassa ja sen pienen joukon kanssa, jossa on kurjia, heikkoja ja sairaita, jotka tuntevat ja tunnustavat syntinsä, kurjuutensa ja hätänsä, alati huokaavat ja huutavat Jumalalta lohdutusta ja apua uskoen syntien anteeksiantamuksen ja kärsien vainoa tunnustuksensa tähden."

Martti Luther; Elämän taistelussa.

Koottu tohtori Martti Lutherin kirjoista. Suom. K.Aug. Hilden. 3. p. Helsinki 1946 (SLEY).

VÄINÖ HOTIN kommentti Lutherille:

Luther kirjoittaa: "Ja tämä vertaus puhuu hurmahenkiä vastaan, jotka eivät tahdo sietää pahoja hurskaitten joukossa ja sen vuoksi tahtovat erottaa heidät joukostaan, ennenkuin viimeinen päivä tulee. Mutta tässä Kristus sanoo ensin, ettei tämä ero saa tapahtua ennenkuin viimeisenä päivänä, ja sitten, että se tapahtuu, ei ihmisten, vaan enkelien kautta. Sentähden ovat hurmahenget syypäät ilmeiseen julkeuteen kuten muinoin donatolaiset. Kun emme tahdo sietää jumalattomia ja jumalattomuutta, on se meissä myötäsytynyt vika, joka johtuu perisynnistä."

Luther tekee ratkaisevan virheen siinä, että hän hylkää seurakuntakurin harjoittamisen kontekstissa, mihin Raamattu sen nimenomaan sijoittaa - uskovien keskuudessa. Seurakuntakuria tulee harjoittaa "sisäpuolella" olevien keskuudessa: "Minä kirjoitin teille kirjeessäni, ettette seurustelisi huorintekijäin kanssa; en tarkoittanut yleensä tämän maailman huorintekijöitä tai ahneita tai anastajia tai epäjumalanpalvelijoita, sillä silloinhan teidän täytyisi lähteä pois maailmasta. Vaan minä kirjoitin teille, että jos joku, jota kutsutaan veljeksi, on huorintekijä tai ahne tai epäjumalanpalvelija tai pilkkaaja tai juomari tai anastaja, te ette seurustelisi ettekä söisikään semmoisen kanssa. Sillä onko minun asiani tuomita niitä, jotka ovat ulkopuolella? Ettekö tekin tuomitse vain niitä, jotka ovat sisäpuolella? Mutta ulkopuolella olevat tuomitsee Jumala. "Poistakaa keskuudestanne se, joka on paha" (1 Kor.5:9-13).

"Hurskaitten joukossa" ei Raamatun mukaan pahoja tulee sietääkään!

Luther taas ei siedä katoliseen tapaan pahoja "maailmassa", ja kohdistaa **paavinkirkon tapaan** kirkkokurin kaikkiin kastettuihin. Maailma taas ei kuulu lainkaan kirkkokurin piiriin, kuten Jeesus itse osoittaa: "Toisen vertauksen hän puhui heille sanoen: "Taivasten valtakunta on verrattava mieheen, joka kylvi hyvän siemenen peltoonsa. Mutta ihmisten nukkuessa hänen vihamiehensä tuli ja kylvi lustetta nisun sekaan ja meni pois. Ja kun laiho

kasvoi ja teki hedelmää, silloin lustekin tuli näkyviin. Niin perheenisännän palvelijat tulivat ja sanoivat hänelle: 'Herra, etkö kylvänyt peltoosi hyvää siementä? Mistä siihen sitten on tullut lustetta?' Hän sanoi heille: 'Sen on vihamies tehnyt'. Niin palvelijat sanoivat hänelle: 'Tahdotko, että menemme ja kokoamme sen?' Mutta hän sanoi: 'En, ettette lustetta kootessanne nyhtäisi sen mukana nisuakin. Antakaa molempain kasvaa yhdessä elonleikkuuseen asti; ja elon aikana minä sanon leikkuumiehille: Kootkaa ensin luste ja sitokaa se kimppuihin poltettavaksi, mutta nisu korjatkaa minun aittaani'. Pelto on maailma (Matt. 13:24-30,38).

Katoliseen tapaan Luther höykytti kirkkokurilla jumalattomia (tosin kastettuja) ihmisiä. Hän sotki surkeasti hengelliset ja maalliset, kirkolliset ja yhteiskunnalliset.

Siis Lutherin karkea virhe oli: Hän hylkäsi raamatullisen seurakuntakurin, joka kohdistuu uskoviin, mutta valitsi katolisen harhan, jossa kuri kohdistetaan maailmaan (kaikkiin kastetuihin). Katolisen kirkon kaikkein arveluttavin "kirkkokurin muoto" oli vääräuskoisten telottaminen. Samaan Lutherkin syyllistyi uudestikastajia kohtaan. Jos mikä, niin tämä osoittaa, että Luther oli katolisen kirkon kanssa "joron jäljillä" kirkkokuriasiassa. **Kaiken tämän surkeuden taustalla on Augustinuksen harha kaikki ihmiset kattavasta Jumalan valtakunnasta ja KIRKKOKURIN SOVELTAMINEN MAAILMAAN.**

Luther kirjoittaa: *"Vanhurskas Jumala varjelkoon minua sellaisesta seurakunnasta, jossa ei ole muita kuin pyhiä!"*

Lutherille seurakunnan jumalattomat eivät ole ongelma, vaan tarpeellinen mauste. Paavali tuskin olisi tätä Lutherin toivetta allekirjoittanut. Hän kamppaili nimenomaan puhtaan seurakunnan puolesta. Kaikki alkuseurakunnassa toimeenpantu seurakuntakuri tähtäsi juuri puhtaaseen seurakuntaan.

TUNNUSTUSKIRJAT

Donatolaiset

"Seurakuntaa käsittelevissä vertauksissaan Kristus muutoin on neuvonut meitä, ettemme loukkaantuen joko pappien tai kansan yksityiselämässä esiintyviin virheisiin antaisi aihetta hajaantumisiin, niin kuin Donatuksen kannattajat rikollisesti tekivät" (Tunnustuskirjat, 131,49).

YRJÖ LUOJOLA:

Ansiokkaasti hoidettua piispanvirkaa tärkeämmäksi on arvioitava Augustinuksen kirjallinen luomistyö. Hän taisteli kirjallisella rintamalla paitsi edellä mainittua manikeolaista harhaoppia, varsinkin donatolaisia ja pelagiolaisia vastaan. Donatolaisuus oli skismaattinen liike, joka sai nimensä Karthagon piispan Donatus Suuren mukaan. Huomattava määrä Hippon asukkaistakin oli donatolaisia. Tämän liikkeen kannattajat käsittivät kirkon pyhästi elävien ihmisten yhteydeksi ja tahtoivat erottaa syntiset kirkon jäsenyydestä. He väittivät katolisen kirkon piispojen ja pappien suorittamien toimitusten olevan pätemättömiä. Tosin hekin pitivät piispuutta välttämättömänä, mutta vaativat, että piispojen tuli olla Pyhän Hengen täyttämiä henkilöitä. Augustinus huomautti heille, että kirkon ja sen jokaisen jäsenen pyhyyttä ei voi vaatia nykyisen ajan puitteissa. Samalla hän totesi kirkosta eroamisen rakkauten puutteeksi ja pyhän häpäisyksi. Taistelu donatolaisuutta vastaan johti hänet selvittämään teologisesti

käsitystään kirkosta ja sakramenteista.

Yrjö Luojola, Meidän ovat isät (KATT 1987)

OSMO PÖYSTI:

DONATOLAISET

Kristikunnan harhaopit olivat kolmessa vuosisadassa kehittyneet niin pitkälle, että kirkko erkani kristikunnasta omaksi haarakseen vuonna 325, jonka jälkeen kirkon ensisijainen päämäärä on ollut elävän kristikunnan tuhoaminen. Hanke on ymmärrettävissä siten, että kirkko haluaa tuhota Jumalan seurakunnan, jonka se kokee kilpailijakseen.

Ensimmäinen merkkipaalu harhaoppien kehityksessä saavutettiin Syyrian Antiokiassa noin vuonna 90, kun eräs herra Ignatius julistautui kaupunkiseurakunnan itsevaltiaaksi johtajaksi ja syrjäytti samalla seurakunnan vanhimmat, jonka jälkeen hän omi vanhimman tittelin omaksi yksinoikeudekseen. Harhaoppia vastustettiin, mutta se levisi nopeasti. Se omaksuttiin Roomassa noin vuonna 140. Kirkkohistoriassa oppia kutsutaan monarkkisen piispuuden nimellä, eikä kirkko ole siitä koskaan luopunut. Kirkkoa ilman Ignatiuksen harhaoppia ei olisi olemassa.

Kristinusko oli vakiintunut Pohjois-Afrikassa jo paljon ennen Roomaa. Afrikasta tulivat myös ensimmäiset latinankieliset kirkon kummisedät, Kyprianos, Tertullianos ja Augustinus. Tosin Tertullianos sanoi myöhemmin kirkolle hyvästit, mutta hänen äidinkieltään se ei muuttanut. Myös ensimmäiset latinankieliset raamatunkäännökset tehtiin Afrikassa kauan ennen katolisen Vulgatan vääntämistä.

Donatolaiset

Numibialaisen puolueen piispa Majorinus kuoli 315 ja hänen tilalleen valittiin numibialaisen Casa Nigran kaupungin piispa Donatus. Tässä vaiheessa keisarin ja piispan väkivalta oli näyttänyt, etteivät sen enempää keisari Konstantinus kuin katolisen kirkon piispa Caecilian olleet kristittyjä. Oliko Donatus kristitty, ei vaikuttanut asiaan, mutta hän osasi kuitenkin tehdä oikeat päätelmät. Vuonna 321 Donatuksen johtamsta leiristä lähetettiin sana keisarille, että pidä sinä piispa, me ei koskaan liitytä väkivaltaisten joukkoon.

Konstantinus kuoli 337. Hänen jälkeensä hallitsivat pojat Konstantin II, Konstantius ja Konstans, sitä mukaa, kun saivat toisiaan hengiltä. Heistä ainakin Konstans jouti ahdistelemaan myös donatolaisia, sillä valtakunnan jaossa hän oli saanut Pohjois-Afrikan hallittavakseen. Vuonna 340 Konstans lähti voittamaan donatolaisten sympatioita rahalla. Rahalla donatolaisia ei ostettu ja seuraavaksi keisari Konstans pisti armeijan asialle.

Katolinen kirkko oli syntynyt vuonna 325 ja jo 347 se teki täysimittaisen ristiretken kristikuntaa vastaan. Donatolaisten hävittämistä johti sotapäällikkö Makarius. Ensimmäiseksi sotapäällikkö julisti donatolaisen kirkon ja valtiokirkon yhdistyneen yhdeksi yleiseksi (eli katoliseksi) kirkoksi.

Vuonna 361 uskovien asioissa tapahtui odottamaton käänne, kun keisariksi tuli kirkon luopioksi nimittämä Julianus Flavius Claudius. Hän oli ensimmäinen Rooman keisari, jonka politiikassa näkyi kristinuskon vaikutusta. Hän ei vainonnut donatolaisia, koska donatolaiset eivät

vainonneet ketään. Kirkollisia Julianus vainosi, koska kirkolliset vainosivat ei-kirkollisia. Julianuksen hallituskausi oli siunauksellinen sekä uskoville että pakanoille, mutta kirkonmiehet kiristelivät hampaitaan.

Optapuksen aikana noin vuonna 368 donatolainen liike oli jo levinnyt koko roomalaiseen maailmaan. Kyse oli jo siitä, onko seurakunta uskovien yhteisö vai instituutio, johon valtio ajaa sekä uskovat että ei-uskovat kuin pässit hakaan. Donatolaiset piispat tulivat myös Roomaan.

Valtion uskontopolitiikkaa 300-luvulla johti Milanon piispa Ambrosius. Ambrosius oli se mies, joka aloitti kirkolliset juutalaisvainot. Afrikkaan hän lähetti Augustinuksen. Augustinus tuli Afrikkaan tekemään lopun donatolaisista. Hänen ensimmäisiä virkatehtäviään oli kirjoitella kaunistelevalta tarina Makariuksen ristirekkestä noin 50 vuotta aiemmin. Tehtävässä hän pääsi näyttämään, mikä mies hän oli laatuaan. Ambrosius jopa vääristelee Raamattua pyrkiessään löytämään sellaista ennakkotapausta, joka kelpaisi perusteluksi Makariuksen ristirekelle.

Augustinuksen käyttämä raamatunvääristely on seuraavanlainen: Hänen mukaansa kirkolla oli oikeus pyytää avustusta valtiolta sotaretkiinsä, koska Paavaliikin oli käyttänyt sotilaallista voimaa juutalaista salaliittoa vastaan. Mutta siinä Augustinus valehtelee. Paavali kyllä tiedotti sisarenpoikansa välityksellä hänen tappamiseensa sitoutuneiden juutalaisten salaliitosta Jerusalemin roomalaisille viranomaisille, mutta sotilaallista voimaa ei käytetty salaliittolaisia vastaan, eikä Paavali sitä myöskään pyytänyt. Sotilaat ainoastaan turvasivat Paavalin kuljetuksen Välimeren rannikolle toiseen varuskuntaan. Ja kun sotilasjoukko oli suuri, eivät salaliittolaiset edes hyökänneet. Augustinukselle Raamatun nimiin valehtelemisesta tuli tapa. Ihmiset, jotka eivät välitä katsoa Raamatusta, miten asia todella oli, luulevat Augustuksen olevan oikeassa. Mutta sellaisille ihmisille, jotka tuntevat asian ja raamattunsa, Augustinuksen puheet ovat pelkkää saastaa. Mutta sekin on tongittava, jos mieli saada selvyyttä siitä, miten donatolaiset hävitettiin.

Augustinuksen jättämän saastan tutkiminen kannattaa, sillä saastan seasta löytyy helmiä. Helmiä ovat ne eri uskovien esittämät väitteet, jotka Augustinus yrittää kumota. Niiden joukosta löydämme myös Gaudentiuksen ilmoituksen siitä, miten donatolaiset kokivat kirkon syntymisen. Gaudentius katsoi Augustinuksen väkivaltaoppien merkitsevän sitä, että Jeesuksen ennustus "Tulee aika, jolloin jokainen, joka tappaa teitä (Jeesuksen opetuslapsia), luulee tekevänsä palveluksen Jumalalle" on alkanut. Gaudentiuksen huomio on merkki siitä, että uskovat tiesivät, missä vaiheessa Jumalan taloudenhoitoa ollaan menossa.

Keisari Teodosius "Suuri" oli kuollut 395, jonka jälkeen hänen poikansa Honorius jatkoi isänsä linjalla. Honoriuksen hengellisten asioiden tuntemus ei ollut häävi, ja hän oli helposti johdateltavissa. Augustinuksen suuri tilaisuus oli koittanut.

Karthagon kirkolliskokous

Augustinus pyrki soveltamaan keisari Theodosiuksen kerettäläislainsäädäntöä. Se olisi ollut keino, jolla donatolaisten tappamiselle olisi saatu jonkinlaisen lain antama valtuutus. Ennen Augustinusta donatolaisia ei katsottu harhaoppisiksi, sillä heidän oppinsa oli sama, kun valtiollisen kirkon oppi. Ero oli vain siinä, että donatolaiset pitivät opista kiinni, ja kirkossa kirkon oppia ei noudatettu. Mutta opillisia eroja syntyi heti, kun Augustinus esitteli kehittelemänsä väkivaltateologian ja valtiokirkkonäkemyksensä. Ne eivät kuuluneet kristinuskon piiriin.

Mutta Augustinus ei luovuttanut. Hän kävi omaa taisteluaan kristittyjä vastaan. Hän kirjoitteli kirjeitä, yritti uhkailla, mielistellä ja käydä järkeväästä. Katolisissa kirkkoissa hän esitti häikäilemättömiä valheita donatolaisista, mutta kirjeissään donatolaisille hän yritti esiintyä veljenä.

Afrikan latinalaisen kristikunnan hävitys

Valtio pystyi jatkamaan donatolaisten vainoja vasta muutaman vuoden kuluttua. Augustinuksen vastapelurina Karthagon kokouksessa istunut Gaudentius oli virassaan vielä 420, kun tribuuni Dulcitus lähetti hänelle kirjeen ja ilmoitti valtion ottavan donatolaisten rukoushuoneet. Augustinus sai saman kirjeen. Kirjeenvaihto on säilynyt, koska Augustinus suuttui perin pohjin siitä, ettei hänen suosituksiaan täysin noudatettu.

Augustinus olisi mielellään nähnyt Gaudentiuksen pakenevan seurakunnasta, mutta Gaudentius vastasi: "Tässä ekklesiassa, missä Jumalan ja hänen voideltunsa nimeä on aina totuudessa - kuten itsekkin olette myöntäneet - avuksi huudettu, myös minä pysyn, niin kauan kuin Jumala antaa minun elää". Augustinukselle ei jäänyt muuta keinoa panetella Gaudentiusta, kuin väittää Gaudentiuksen "toisin sanoen" uhanneen tappaa itsensä, seurakuntansa ja kirkkonsa polttamalla.

Paha pahenee pahemmaksi

Raamatun mukaan ihminen ei voi jäädä paikalleen. Hän kehittyi joko huonompaan tai parempaan suuntaan. Hän voi tehdä myös parannuksen, käännöksen, vaihtaa suuntaa, mutta valinnan mahdollisuus voidaan menettää. Kun raja on ylitetty, alkavat tuomiot, eikä kääntymisen mahdollisuutta enää ole. Silloin sanotaan:

Vääryyden tekijä tehköön edelleen vääryyttä, ja joka on saastainen, saastukoon edelleen, ja joka on vanhurskas, tehköön edelleen vanhurskautta, ja joka on pyhä, pyhittyköön edelleen. (Ilm 22:11)

Saastuminen alkaa vähästä. Siksi sanotaan: "Peratkaa pois vanha hapatus" (Kts. 1.Kor 5:7). Saastumisen lopputulos on se, että saastainen sanoo hyvää pahaksi ja pahaa hyväksi. Arvomaailma keikahtaa pääläelleen ja Jumalan hylkää saastuneen tekemään perverssejä tekoja. Ennen tuomioita Jumala hylkää hylkääjäänsä hylkääjäänsä perverssien himojensa valtaan.

Pyhitetyn seurakunnan saastuminen, maailmallistuminen siis, alkoi jo varhain, mutta ensi vaiheessa saastumista pystyttiin torjumaan. Apostolien teoissa kerrotaan, että Anania ja Safira kuolivat petosta yrittäessään, Elymas noitaa ei hyväksytty seurakunnan toimihenkilöksi jne, mutta jo noin vuonna 90 Syyrian Antiokiassa maailmallinen johtamistapa tuli vallitsevaksi kokonaisuudessa seurakunnassa.

Syyrian Antiokian harhaoppi kehittyi kirkoksi. Kirkko, jo Nikean kokouksen aikoihin pitkälle saastunut, jatkaa saastumistaan. Alussa Kirkon viisi piispanistuinta tavoittelivat herruutta toinen toistensa yli, nyt sen valtapelin tosiasiallinen voittaja on jo tuhat vuotta julistanut olevansa Jeesuksen sijainen, Maailman Herra.

Syyrian Antiokian harhaopin varhaisimmalla kehityskaudella kaikki kaupunkiseurakunnat olivat itsenäisiä. Silloin ei vielä puhuttu viidestä suuresta. Mutta jo 250-luvulla kukin näistä viidestä tahollaan oli ryhtynyt alistamaan valtansa alle itsenäisiä kaupunkiseurakuntia. Vallankaappausta ei aina hyväksytty, nyt yhdessä kaupungissa saattoi olla jo Rooman piispan

alaisen piispan "seurakunta sekä oman itsenäisen kaupunkipiispan alainen "seurakunta" varsinaisen seurakunnan lisäksi. Tyypillinen tilanne vallitsi Hippon seurakunnassa Pohjois-Afrikassa, jossa Milanon piispan Ambrosiuksen asettamalla piispalla, Augustinuksella, oli vain muutama harpunoittaja kaverinaan, muiden kristittyjen pitäessä parempana omaa piispaansa.

Osmo Pöysti

Pekka Kärkkäinen

Erilaisia kirkkokäsityksiä

Pohjois-Afrikassa 300-luvulla syntynyt donatolaisuus (ks. Yleinen teologia/kirkkohistoria/2./ lännen ongelmat) vaikutti merkittävästi varhaiseen kirkko-opin kehitykseen lännen kirkossa. Donatolaisuuden taustana olivat keisari Diocletianuksen toimeenpanemat kristittyjen vainot. Vainoissa osa kristityistä piispoista luovutti pyhiä kirjoituksia tuhottavaksi. Vaikka monet näistä katuivatkin vainojen loputtua julkisesti tekojaan, joita pidettiin uskonsa kieltämiseen verrattavina tekoina, osa kristityistä eivät pitäneet enää tällaisia piispoja ja presbyteerejä kelvollisina virkaansa. Kun eräs langenneista piispoista vihki Caecilianuksen Karthagon piispaksi, samat pohjoisafrikkalaiset kristityt kieltäytyivät tunnustamasta hänen piispallista auktoriteettiaan, ja lopulta he ajautuivat erilleen Caecilianuksen edustamasta kirkosta omaksi yhteisökseen.

Donatolaisten kirkkokäsityksessä oli keskeisenä piirteenä ajatus kirkon pyhydestä (vrt. johdatus dogmatiikkaan s. 204). Donatolaisten mielestä vainojen ajan väärinkäytökset olivat turmelleet kirkon pyhyden ja kirkko saattoi varjella puhtautensa vain erottamalla arvottomat piispat yhteydestään. Piispojen synty oli turmellut heidät niin, että Jumala ei enää kuunnellut heidän rukouksiaan, joten heidän suorittamansa kirkolliset toimitukset eivät olleet päteviä. Donatolaiset saattoivat vedota Vanhan testamentin esimerkkeihin, joissa Jumala kieltäytyi kuuntelemasta kansansa rukouksia sen syntien vuoksi. Ehdottoman pyhyden vaatimuksessaan donatistit liittyivät osaltaan vastapuolenkin auktoriteettina pitämään Cyprianukseen, jonka kirjoituksissa edellämainitun kaltainen ajatus kirkon rituaalisesta puhtaudesta eli voimakkaana.

Donatolaisten päävastustajaksi nousi 300-luvun lopussa Augustinus, jonka kirkkokäsitys oli pohjana keskiajan ja uuden ajan alun läntiselle kirkko-opille. Augustinuksen käsityksessä kirkon pyhyys ei perustu sen jäsenten pyhyyteen, vaan kirkko saa pyhyytensä siinä asuvalta Kristukselta, joka on kirkon pää. Kirkon pyhät toimitukset ovat puolestaan pyhiä sen perusteella, että niissä Kristus itse toimii, riippumatta niitä toimittavan piispan tai papin pyhydestä. Augustinus vetosi mielellään tässä yhteydessä periaatteeseen, jonka mukaan tulee panna toivonsa yksi Jumalaan, eikä luottaa ihmiseen. Kirkollisen toimituksen, erityisesti kasteen, pätevyyden sitominen sen suorittajaan oli hänen mukaansa ristiriidassa tämän periaatteen kanssa.

Niinikään donatolaisia vastaan Augustinus muotoili oppinsa kirkosta sekoitettuna ruumiina (lat. corpus permixtum). Sen mukaan kirkossa on sekä todellisia että näennäisiä jäseniä, eikä siis vain pyhiä, kuten donatolaiset olivat tottuneet ajattelemaan. Augustinuksen näkemys on tässä sopuosinnussa hänen syntioppinsa kanssa, jonka mukaan Kristukseen uskovatkaan eivät voi saavuttaa synnittömyyttä maanpäällisen elämänsä aikana.

Erottelua kirkon todellisten ja näennäisten jäsenten välillä ei siis voi tehdä moraalisen laadun perusteella, ja vielä vähemmän minkään muun ulkoisen ominaisuuden perusteella. Eron pyhien ja epäpyhien eli kirkon todellisten ja väärin jäsenten välillä voi tehdä vain Jumala, mikä tapahtuukin Augustinuksen mukaan viimeisellä tuomiolla. Tässä yhteydessä hän viittaa mm. Jeesuksen vertaukseen vehnästä ja rikkaviljasta (Mat. 13, 24-30). Tässä elämässä todellinen kirkko koostuu siten näkymättömästä pyhien yhteisöstä, joka kuitenkin elää näkyvän kirkon keskellä ja osana sitä.

Pekka Kärkkäinen: Yleinen teologia / Systemaattinen teologia

Väinö Hotti